

Historia filozofii polskiej
Polska filozofia narodowa:
Józef Gołuchowski. Bolesław
Trentowski

Dr Magdalena Płotka

Manifest Romantyzmu: znaczenie filozofii dla indywiduum

- Za najstarszego „romantyka” polskiego uważa się Józefa Gołuchowskiego,
- Jego najznakomitsze dzieło to „Filozofia i życie”
- Dzieło to, zgodnie z zamierzeniem JG, *„nie zamierza bynajmniej siebie podawać za filozofię: pragnie tylko wykazać znaczenie samej filozofii”*.
- Zarzut wobec filozofii: że jest „próżniaczą spekulacją”, „nie ma znaczenia dla życia” jest niesłuszne, ponieważ „filozofia jest samym życiem, kwiatem życia”.
- Filozofia ma za zadanie „Dotrzeć do samego praźródła światła, widzieć wszystko w Bogu”.
- Filozofia daje całościowy ogląd świata (żadna nauka szczegółowa tego nie daje)
- Filozofia kończy się na religii, ponieważ religia jest „odpoczywaniem ducha w Bogu”
- Filozofia jest autonomiczna, ale zgodna z religią

Manifest Romantyzmu: znaczenie filozofii dla państwa/narodu

- Narody wtedy są wielkie, gdy „zapadł w nie promień nadziejski”, tj. kiedy posiadają swoją filozofię
- „Rzeczą najwyższą, jakiej państwo dokonać może, jest obudzeniem wielkich duchów”
- Życiem państwowym i społecznym powinni kierować filozofowie
- „Filozofa w stosunku do człowieka ma tylko jedno zadanie, tj. takie przygotowanie go, by wszędzie widział pierwiastek wieczny”
- Elitaryzm: filozofia jest dla wybranych, dlatego nie może stać się popularną
- JG propaguje filozofię irracjonalną (rozum w niej nie odgrywa głównej roli)
- Refleksja rozumowa pokazuje swoją niemoc, rozum ma tylko zadanie przygotowawcze. **Właściwym narzędziem filozofowania jest intuicja!!!**

Filozofia uniwersalna B. Trentowskiego (1808-1869)

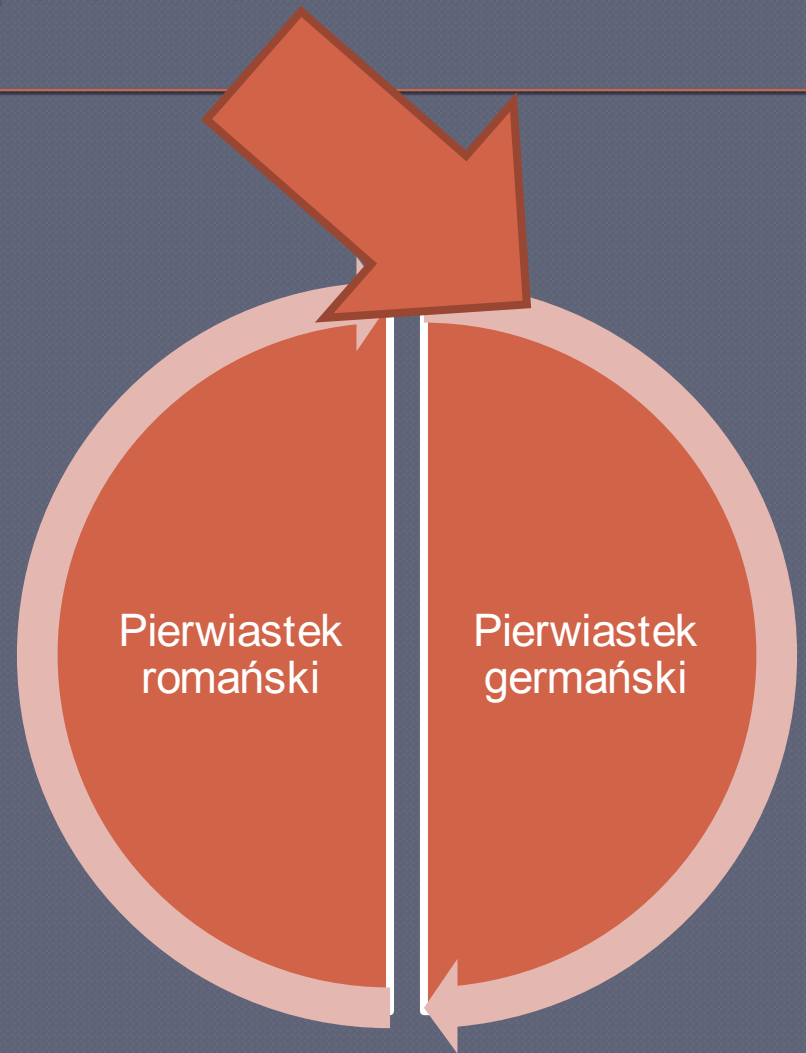
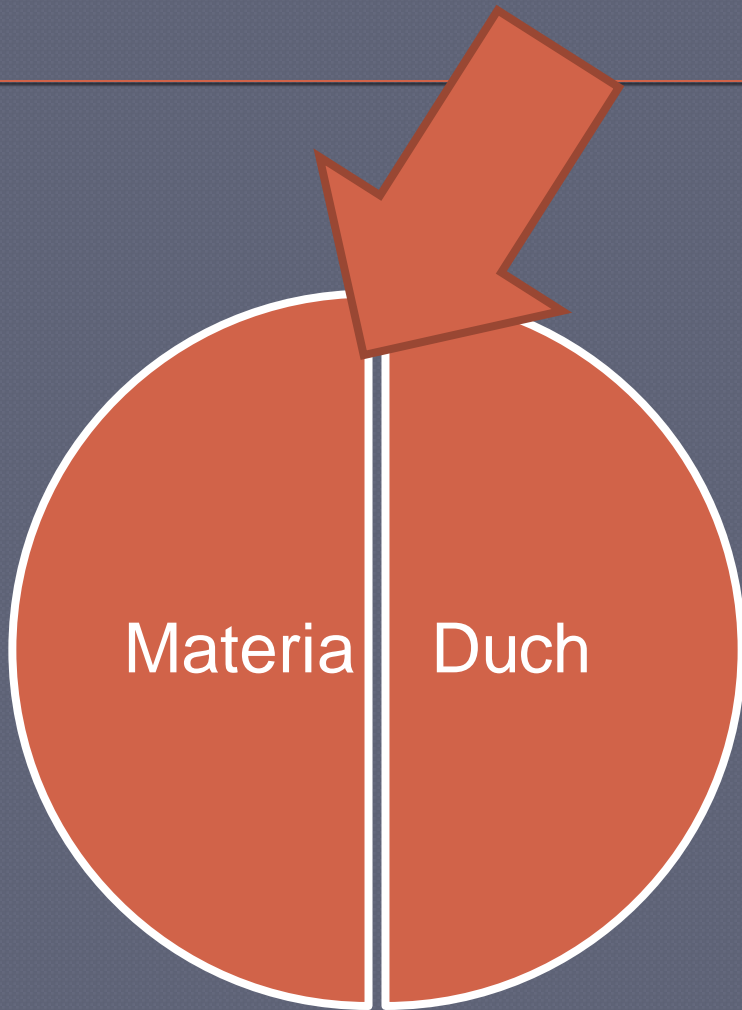
- BT cieszył się największą popularnością i największym autorytetem

... który nawiązywał do Hegla

- Marzył, aby po uzyskaniu niepodległości ojczyzny powstał Kościół polskochrześcijański
- Pochodził z inteligenckiej rodziny, ojciec (studiował filozofię w Królewcu za czasów Kanta) dbał mocno o wykształcenie syna
- W 1825r, wstąpił na UW i rozpoczął studia filozoficzne i filologię klasyczną, interesowała go także literatura piękna, sam pisał wiersze, pragnął zostać dramaturgiem (przekładał Schillera dla Teatru Wielkiego)
- W 1842 r. opublikował swe największe dzieło „Chowanę”.
- W 1856. pisze „Panteon wiedzy ludzkiej” (chciał ogarnąć wszystkie dziedziny wiedzy ludzkiej z punktu widzenia swojej filozofii)

Różnojednia

Różnojedna a jaźń: trzeci świat

- *„Jaźń ludzka nie jest ciałem ni duszą, lecz inną zupełnie, od obojga różną istotą. Jaźń stanowi w nas świat trzeci, a objawem jej nie jest ruch fizyczny, czyli siła, ani ruch metafizyczny, czyli myślenie, ale wola, przedsięwzięcie i czyn moralny, dzielność charakteru, miłość prawdy, piękność i cnoty, świętość, religia i polityka, zdolność do poświęcenia się i największych ofiar dla dobrego”*
- Jak jaźń różni się od ciała i duszy (zewnątrza i wewnątrz), to Bóg różni się od natury (materii) i ducha (wszechświata).
- Tak jaźń panuje nad ciałem i duszą, tak Bóg, ta jaźń kardynalno-środkowa w Całości, włada wszechświatem”

Teoria poznania

- Trzy źródła poznania: empiryczny, metafizyczny i filozoficzny
- Empiryczny: „Sentio, ergo res est, atque res sum”
- Metafizyczny: „Cogito, ergo cogitatio sum, atque cogitatio est”
- Filozoficzny: „Numen, libertas vita sum, ergo numen, libertas, vita est” (Chowanna)

Ciało

- Zmysł
- Wyobraźnia
- Pamięć
- rozum

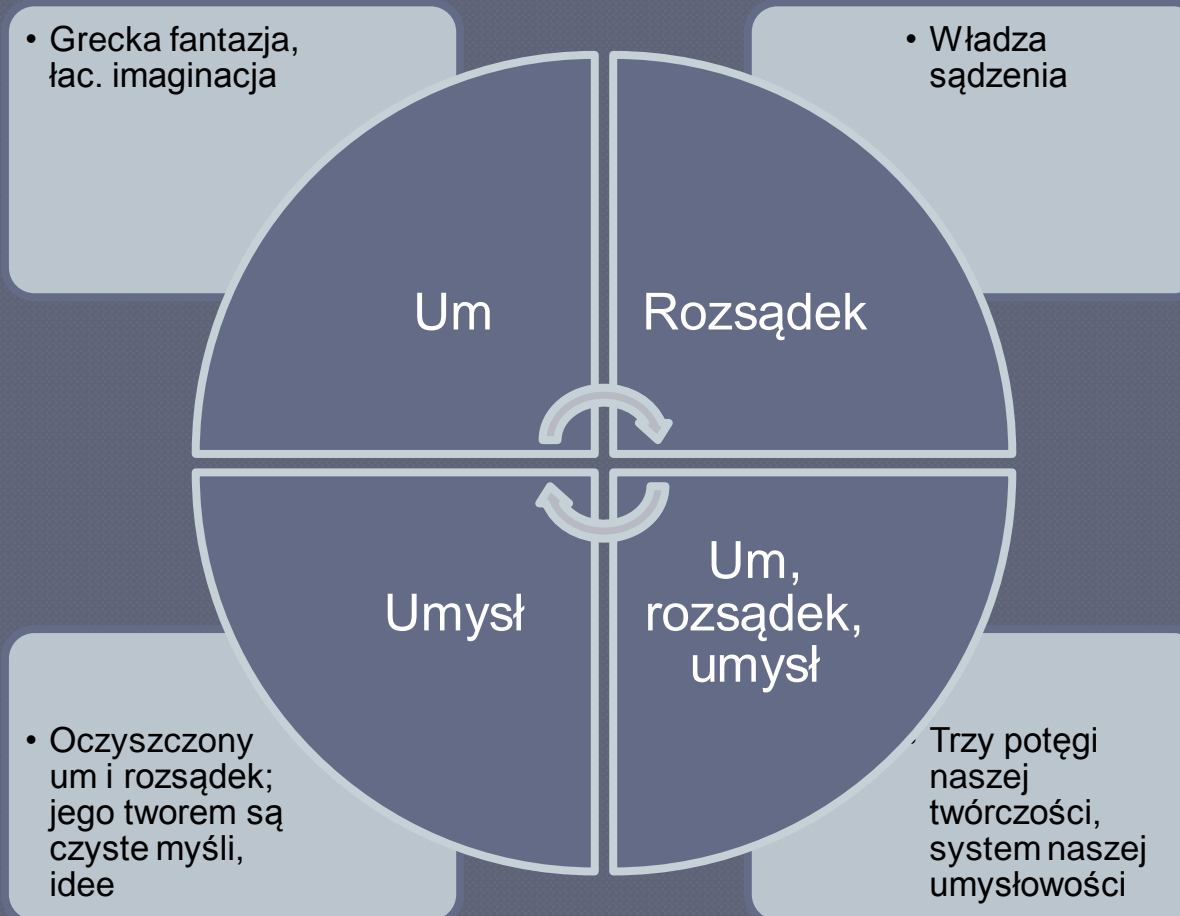
Dusza

- Um
- Rozsądek
- umysł

Jaźń

- Uwaga
- Rozwaga
- myśł

Władze człowieka

Słownictwo filozoficzne

- BT uważał, że filozofia narodowa musi posługiwać się mianownictwem polskim, czyli zastąpić terminologię obcą terminologią rodzimą.
- Jest to konieczny warunek postępu na drodze stworzenia polskiej autonomicznej i oryginalnej filozofii narodowej
- (w tym czasie niemiecki idealizm tworzył nową terminologię filozoficzną)
- BT swoją terminologię opracował w dziele „Chowanna”
- *„Gdzie w głowie i głębsze myśli, nie znane dotąd pojęcia i nowe postępy, tam na języku także nowe wyrazy i wyrażenia, bo duch szuka wiecznie swej przedmiotowości, tj. objawu swego przynajmniej w słowie”*
- Zauważa, że dotychczasowa polszczyzna, mimo że zawiera w sobie słownik terminów filozoficznych i była w niej uprawiana filozofia, to jednak nie jest przygotowana na wyrażanie idei filozofii transcendentalnej
- Proponuje takie wyrazy jak „jaźń”, „mysł”, „um”, „miot”.
- Przykład 1: *„To tyle, co sób (seitas), a sób – istota czegoś nawewnętrzniejsza, das Selbst”, w człowieku np. jaźń (...) Jaźń czująca się bóstwem, czyli sama sobą, zwie się sobistością, po łacinie seitas, po niemiecku das Selbst; ciało zaś... przysobistością, adseitas (ens ad se), Ansichsein; sobistość, uznająca drugą sobistość jako zupełnie równe bóstwo, jest osobistością, a jednostka ludzka, wśród osobistością społeczeństwa żyjąca, „osobą”.*
- Przykład 2: Miot – „Znaczy pierwiastek przedmiotu, podmiotu i kmiotu. Jest to siła miotania się z siebie poza siebie lub wolna wola jaźni bożej i ludzkiej właściwie (...) Miot jest wszędzie samodzielnością, wolnością, bóstwem, rdzeniem i istnieniem.”

Panslawizm

- Pisze o możliwości utworzenia rzeszy Słowiańskiej
- Popierał słowianizm, a nie panslawizm, ponieważ ten ostatni rozumiał jako dążenie do zjednoczenia siłą pod berłem narodów słowiańskich, które w ten sposób będą pozbawione samodzielności
- Idea dobrowolnego związku ludu słowiańskich z zachowaniem ich absolutnej autonomii
- Rzeszę uzasadnia swoją filozofią: „*Myślą Bożą w Romańszczyźnie jest Realizm...w Germańszczyźnie Idealizm...w Słowiańszczyźnie, a bliżej w Polakach, jest Transcendentalizm, Achrematyczność lub tzw. świat trzeci, Boski*”.

Hierarchia spraw w ówczesnej Polsce

- Zdaniem BT, pierwszeństwo ma wyzwolenie Polski spod obcego panowania.
- Póki co nie jest ważne jaki Państwo będzie miała ustroj
- Dla BT tylko to miało być pewne, że w przyszłej Polsce będą miały miejsce rządy ludu
- „*Teraz Lud bierze za berto!*”
- Swoją koncepcję polityczną uzasadnia filozofią: wiadomo, iż nie ogół, lecz pojedynk [jednostka] sporządza absolut, pierwiastek świata, najprzedniejszą prawdę, Boga. Gdy ogół staje się najwyższą mądrością zasadą, masz przed sobą naukę Spinozy lub inną podobną, czyli panteizm”.

Czyn

- Zdaniem BT człowiek realnemu światu oddany zajmuje się rzeczami; idealnemu światu poświęcony – myślami; a Boskiemu światu służący – czynami.
- „Myśl uczuciem rozgrzana i rozpłomieniona przelewa się wreszcie w dłoń lub zamienia się w czyn, który jest trzecią i ostatnią, lecz właśnie dlatego najwyższą potęgą”.
- Dzięki czynowi „myśl staje się rzeczywistością”
- Dlatego dla BT *„tysiąckroć bardziej człowiekiem rzeczywistym jest bohater oswobadzający Ojczyznę, który nie mądrym słowem, ale mądrym czynem utwierdza na ziemi Królestwo Boże”*.
- Główne zadanie pedagogiki BT upatruje w wychowaniu człowieka czynu przez rozwinięcie jego „jaźni działającej”.
- Jaźń działająca ma trzy postacie: wola, przedsięwzięcie i wykonanie.
- Wola jest czynem pierwszej, przedsięwzięciem czynem drugiej i wykonanie czynem trzeciej postaci jaźni.
- Świat czynów jest objawem najwłaściwszym jaźni.

Pięciu „Bożochów”

Bóg panteistyczny: zanurzenie Boga w materii prowadzi do ateizmu. Świat ma w sobie coś Bożego

Bóg monoteistów: Bóg jako myślenie. Minus jest taki, że od ducha nie ma przejścia do materii.

Bóg mistyków: Bóg mieszka w nas.

Bóg scholastyków: Bóg jako osoba poza światem

Bóg holotheos: stanowisko BT. Człowiek nie jest w stanie poznać Boga ani zmysłami, ani rozumem, tylko może poznać go myśłem